

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

η φυγή

ΑΦΗΓΗΜΑ

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Η ΦΥΓΗ

ΑΦΗΓΗΜΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχου/ων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία

Πεζογραφία – 558

Σώτη Τριανταφύλλου, *Η φυγή*

Υπεύθυνη έκδοσης: Σταύρη Ιωαννίδου

Διορθώσεις: Ιωάννα Ανδρέου

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Η εικόνα εξωφύλλου παραχωρήθηκε από τον αρχικό δικαιούχο
στη Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ 2023

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη) και Σώτη Τριανταφύλλου, Αθήνα, 2023

Πρώτη έκδοση από τις εκδόσεις Μελάνι, Αθήνα, 2004

Νέα έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούλιος 2023

ΚΕΤ Ε902 ΚΕΠ 479/23

ISBN 978-960-16-6094-3

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Λες κι είχε διασχίσει πια τον έρωτα και την κόλασή
του, χτένιζε τώρα τα μαλλιά της μπροστά στον
καθρέφτη, χωρίς ούτ' έναν κόσμο να 'χει απομείνει
στην καρδιά της. Προτού πέσει στο κρεβάτι, σαν να
'σβηνε ένα κερί, φύσηξε τη μικρή φλόγα της μέρας.

ΚΛΑΡΙΣ ΛΙΣΠΕΚΤΟΡ, *Amor*

Σαν τέλειωσε ο Εμφύλιος Πόλεμος, σιωπή έπεσε στην πόλη. Σιωπή, που κάθε τόσο διακοπτόταν από ποδοβολητά αλόγων, κραυγές, συνθήματα: «Οι Βούλγαροι στη Βουλγαρία!», «Θάνατος στους κουκουέδες!»· ξύλινες, σαρακοφαγωμένες πόρτες χτυπούσαν μέσα στη νύχτα, και τα μπρούντζινα χέρια που 'χαν για κουδούνια κροτάλιζαν. Έγιναν «αθρόες συλλήψεις»· ακολούθησε πλιάτσικο, εμπρησμοί, ένας βιασμός που δεν καταγγέλθηκε – το θύμα δεν ήξερε, ούτε μπορούσε ν' ανοίξει το στόμα του: «Τα 'θελ' ο κώλος σου!» θα λέγανε. Βιβλία κάηκαν στις αυλές, γυαλικά έσπασαν, οικογενειακά κειμήλια κλάπηκαν· ο χωροφύλακας έριξε με μια αγκωνιά το καντήλι της Ντίνας του Μπέλλου, ουρλιάζοντας «Γαμώ τα καντήλια σας, κουμμουνισταράδες!», το

λάδι χύθηκε στο σανιδένιο πάτωμα, η Ντίνα το πήρε βαριά· ήταν αμαρτία να χύνεται το λάδι του καντηλιού, χώρια η γρουσουζιά. Και τη Μαργαρίτα, την κόρη του Βακιρτζή, που 'ταν καπετάνιος στον Δημοκρατικό Στρατό κι είχε σκοτωθεί το '47 σ' αποστολή αυτοκτονίας στη Θεσσαλονίκη –λέγανε πως τα 'χανε σπάσει με τον Ζαχαριάδη και πως ο αρχηγός τον είχε στείλει σε μάχη χαμένη απ' την αρχή για να τον βγάλει απ' τη μέση–, την κρεμάσανε πίσω απ' τ' άλογο και τη σύρανε στο χώμα, στα χαλίκια. Χτυπούσανε τ' άλογο με το καμουτσίκι για να τρέξει. Της δέσανε τα χέρια με μια τριχιά στο σαμάρι του ζωντανού και την τραβολογήσανε απ' την αυλή του σπιτιού της μέχρι τη βρύση του Φρεντζαλά· η Μαργαρίτα, δεκαεφτά χρονώ ήτανε, δεν έφταιγε σε τίποτα· μονάχα τα μανάρια φρόντιζε, τα 'βγαζε το πρωί απ' το μαντρί, τα 'βαζε μέσα το βράδυ. Δεν πείραζε κανέναν. Απ' το σούρσιμο, γέμισε πληγές, έσπασε τους ώμους της κι έχασε το ένα της το μάτι. Στο καφενείο, ο ενωμοτάρχης κουβέντιαζε με τον καφετζή: «Έχασι του μάτι τ'ς; Ε, δεν του βρήκαμ' ιμείς!» και χαχανίζανε και τραγουδούσαν εμβατήρια για τον βασιλιά. Οι χωροφύλακες

πιάσανε εξήντα άτομα, τα φορτώσανε σ' ένα φορτηγό, δεν είπαν πού θα τα πηγαίνανε. «Γι' αναμόρφωση» κρυφογέλασε ο ενωμοτάρχης, στρίβοντας το μουστάκι του απ' τη μια μεριά. «Για να γενούνε εθνικόφρονες, ρε!»

Η ταξιαρχία των ανταρτών της Ρούμελης είχε διαλυθεί πριν απ' το μακελειό στον Γράμμο και το Βίτσι· ο Διαμαντής είχε σκοτωθεί στην τελευταία μάχη – στην Αδρασκέλα, στα Βαρδούσια· ο πόλεμος είχε τελειώσει, όλα είχαν τελειώσει· κι όλα αρχίζαν πάλι απ' την αρχή: στην Άμφισσα, οι βασιλόφρονες, όσοι είχαν τον Παύλο και τον Κιρουχάκη κορόνα στο κεφάλι τους, γλεντούσαν στην πλατεία, κάτω απ' τα πλατάνια: «Στα Σάλωνα σφάζουν αρνιά...»), κι όταν συναντούσαν γυναίκες, αδέρφια και παιδιά ανταρτών –που βαδίζαν τοίχο τοίχο–, φτύνανε καταγής, ή τους φτύνανε κατάμουτρα. «Α, ρε, βούρδουλα που θέτε, ρε!» «Θα σας βγάλουμε τ' άντερα, ρε! Θα τα κρεμάσουμε απ' τον πλάτανο, θα τα κάνουμε γαρδούμπες!»

Τα σπίτια των ηττημένων μένανε κλειστά· μονάχα οι χωροφύλακες κυκλοφορούσαν στους σκονισμένους δρόμους, κορδωμένοι με τα χέρια πίσω απ' την πλάτη και το πηλήκιο χα-

μηλιά. Ήτανε φθινόπωρο, Οκτώβρης, πλησίαζε η γιορτή του Αϊ-Δημήτρη· κανείς δεν έδινε σημασία στη γιορτή· τον Μήτσο τον Κουρουπό τον είχανε σφάξει οι αντάρτες –ήταν, είπανε, χαφιές–, τον Μήτσο τον Μακρυγιάννη τον είχανε φάει οι δικοί του, κι ούτε ήτανε πέρα για πέρα σίγουρο ποιοι ήτανε οι δικοί του. Ο Μήτσος ο Μακρυγιάννης πήγαινε όπου φύσαγε ο άνεμος· έπρεπε να 'χε καθίσει στ' αυγά του κι όχι να γίνει τσιράκι του Ζέρβα· τον Δεκέμβρη του '44 τον είχαν ακούσει να δοξολογεί τους Άγγλους, τότε που είχανε μπει στην Αθήνα κι είχε γίνει το σώσε. Αυτά τα 'λεγε ο ενωμοτάρχης, που, μαζί με τον παπα-Σωτήρη, οργάνωσαν επιμνημόσυνη δέηση στην εκκλησιά του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου για τους αγνοούμενους της Άμφισσας. Ξεχάσανε κάμποσους: τους περσότερους δηλαδή, γιατί «πηγαίνανε φιρί φιρί, να πούμε, να τους κόψουνε τον κώλο» είπε ο ενωμοτάρχης, και πρόσθεσε: «Με το συμπάθιο, παπούλη». Με το συμπάθιο. Στην τελετή, παρευρέθησαν εθνικόφρονες που κατεβήκαν απ' τα γύρω χωριά, τη Γραβιά, τη Δεσφίνα· είχαν έρθει παρές κι απ' την Ερατεινή· πήγε κι ο Θανάσης ο Πέππας, που δεν είχε δώσει ποτέ

λαβή σε κανένανε, που 'χε περάσει όλα τα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου κάνοντας τον σταυρό του και καλλιεργώντας τον ελαιώνα του. Είχε εκατόν ενενήντα ρίζες· ούτε λίγες, ούτε πολλές· και το καλοκαίρι κατέβαινε στην πατρίδα του την Κίρρα –μισή ώρα δρόμο με το τοπικό, δυόμισι με το μουλάρικαι ψάρευε. Είχε μια βάρκα, την είχε βαφτίσει Άννα απ' τ' όνομα της κόρης του, που 'χε μεγαλώσει μες στον φόβο, το μίσος και το αίμα – ο Θανάσης ο Πέππας σκεφτότανε πως το κορίτσι είχε μαύρη τύχη· είχε κιόλα πατήσει τα είκοσι· τα καλύτερά του χρόνια τα 'χε περάσει σκιαγμένο· μια χειρονομία να 'κανες, ανοιγόκλεινε τα μάτια λες και θα της ερχότανε κατραπακιά· αμέσως, έφερνε το χέρι μπροστά στο πρόσωπο για να προστατευτεί. Σαν ήτανε δώδεκα, δεκατριών, μπήκανε στην πόλη οι Γερμανοί· οι Γερμανοί τής είχανε κόψει τα ήπατα, μόλις τους έβλεπε, έτρεχε να κρυφτεί. Οι Ιταλοί δεν ήτανε τόσο τρομαχτικοί, όταν βλέπανε την Άννα λέγανε «Μπέλλα, μπέλλα, καρίνα», ένας μάλιστα την είχε βουτήξει και την είχε σηκώσει ψηλά, έτσι, για παιχνίδι. Η Άννα είχε γίνει κόκκινη σαν το παντζάρι. Μετά την Κατοχή, ήθελε να τελειώ-

σει το σχολείο, να δώσει εξετάσεις στην Ακαδημία για να σπουδάσει δασκάλα, αλλά με τούτα και μ' εκείνα την ογδόη δεν την έβγαλε· της είχε μείνει ο καημός κι όλο κάτι κουτσοδιάβαζε· περιοδικά, μυθιστορήματα· ό,τι διαβάζουν τα κορίτσια προτού να βρουνε τον γαμπρό.

Απ' τα πολιτικά, ο Θανάσης ο Πέππας δεν είχε τίποτα να φοβηθεί, δεν είχε πάρει το μέρος κανενός· δεν σκάμπαζε από τέτοια, κι ούτε ήθελε να σκαμπάσει. Ήθελε την ησυχία του, τις ελιές του, τη βάρκα του, το κατακαλόκαιρο να βγαίνει για πυροφάνι, να ψαρεύει, να πιάνει ροφούς, να τους κρεμάει απ' τ' αγκίστρι και να τους καμαρώνει. Αλλά στη δέηση του παπα-Σωτήρη πήγε γιατί είχε χάσει δυο ξαδέρφια στον Εμφύλιο. Μπορεί και να 'χε σκοτώσει το 'να τ' άλλο, ποιος να 'ξερε: τούτη η αμφιβολία έφερε στον Πέππα μεγάλη ταραχή· την οικογένεια την έβαζε πάνω απ' όλα. Δεν μπορείς να σφάζεις τον ξαδερφό σου επειδή τ' αρέσουν οι Ρώσοι. Τα ξαδέρφια δεν πρέπει να σφάζονται, κι είν' καλύτερα να μη σφάζεται ποτέ κανένας· στο κάτω κάτω, τι 'ν' η ζωή, τίποτα δεν είναι· να, ο αδερφός του ο Κώστας είχε σκοτωθεί χωρίς πόλεμο, απ'

τον δυναμίτη που 'βαλε στην Κίρρα για το φάρμακo. Κακό του κεφαλιού του, αλλ' ο άνθρωπος πήγε τζάμπα. Άμα χάνεις αδερφό είναι συφορά και δεν συνέρχεσαι ποτές.

Ο Θανάσης ο Πέππας στάθηκε αμίλητος στην τελετή, παρατηρώντας τον ενωμοτάρχη που φούσκωνε το στήθος, «σαν γύφτικο σκεπάρνι» σκέφτηκε. Δεν του άρεσε το κόρδωμα· ποιος στην Άμφισσα είχε κάνει δα κατιτίς τόσο σπουδαίο για να περηφανεύεται; «Μα, δεν είν' γιορτή, κηδεία είναι, βρε κουμπάρε» ήθελε να του πει· μάνες με μαύρα τσεμπέρια καταριούνται τους κομμουνιστοσυμμορίτες· τα παλικάρια του Παπάγου και των άλλων αρχηγών, των κυβερνητικών —ο Πέππας δεν συγκρατούσε ονόματα—, που μόλις είχανε κατεβεί απ' τα βουνά, μουρμούριζαν συνθήματα υπέρ του βασιλιά· λες και προσεύχονταν. Ε όχι και να προσεύχεσαι στον βασιλιά, συλλογιζόταν ο Πέππας, αλλά κράταγε το στόμα του κλειστό. Κάποιος φώναξε δυνατά: «Οι φονιάδες θα φάν' χώμα, ωρέ!» και μερικοί χτυπήσαν παλαμάκια. Ο Πέππας γύρισε σπίτι θλιμμένος, χωρίς να ξέρει καλά καλά γιατί. Ε, σκέφτηκε για να παρηγορηθεί, αποδώ και πέρα θα 'χουμ' ησυχία, στον αγύριστο οι Γερ-

μαναράδες, στον αγύριστο κι οι συμμορίτες... τώρα, ελιές, πυροφάνι... Θα βρεθεί ένας τίμιος άνθρωπος να πάρει την Άννα, κι η μάνα της θα πάψει το τριβέλισμα μέρα νύχτα, ποιος θα σε πάρει, μωρή, που σκύβεις να βγάλεις το νερό απ' το πηγάδι και φαίνονται τα βυζιά σου. Ποιος θα σε πάρει, που μπαίνεις ολάκερη κάτω απ' την τρόμπα και βρέχεσαι και κολλάει το φουστάνι απάνω σου, ντροπής πράματα. Ο Πέππας είχε αποκάμει: ο πόλεμος συνεχιζόταν μες στο σπίτι του· η Άννα δεν μιλούσε διόλου, της γυναίκας του όμως της Τούλας η γλώσσα πήγαινε ροδάκι, κι όλο τα 'βαζε με τη μικρή που δεν ήταν πια μικρή, αλλά της παντρείας και βάλει: φοβότανε μπας κι η Άννα μείνει στο ράφι, γιατί ούτε στο νυφοπάζαρο έβγαινε τις Κυριακές τ' απόγεμα, ούτε στην εκκλησία πατούσε ποτές – πού θα την έβλεπε ο γαμπρός; Μόνο στην αυλή μπορούσε να τη δει, στο πηγάδι, και τότε μπορεί να την έπαιρνε για καμιά παρδαλή γιατί γύρναγε ξυπόλυτη, κι εκείνο το φουστάνι, το αναθεματισμένο, της έσφιγγε τα βυζιά και μόνο που δεν ξεμύτιζαν οι ρώγες. Ο Πέππας δεν τα πολυπρόσεχε αυτά, της είχε αδυναμία της Άννας, ήτανε κορίτσι μάλαμα, ούτε αντιμι-

λούσε, ούτε με παρέες τριγύρναγε, μοναχά μια φιλενάδα είχε, τη Μαρία του Αγγελόπουλου, που σπούδαζε δασκάλα στην Αθήνα, στ' Αρσάκειο· λίγα ήταν τα λόγια της, και στις δουλειές ήτανε πάντα πρόθυμη· κανένα παράπονο δεν είχε ο Πέππας κι ούτε είχε ποτέ ονειρευτεί να κάνει γιο. Ήταν ευχαριστημένος με τούτη δω την κόρη. Τα βράδια, η Άννα καθόταν στο δωμάτιό της και διάβαζε ποιος ξέρει τι, κι έγραφε γράμματα στη Μαρία. Ε, έτσι περνάνε τα κορίτσια μέχρι να παντρευτούνε, τι άλλο να κάνουνε: νοικοκυριό, όνειρα κι αναμονή.

Το '47, όταν πάτησε τα δεκαεννιά, η Τούλα ήθελε να την προξενέψουνε σ' έναν υπάλληλο της Αγροτικής, ένα παιδαρέλι απ' την Ιτέα: «Δημόσιος υπάλληλος!» έλεγε και γέμιζε το στόμα της. «Μήνας μπαίνει, μήνας βγαίνει, πέφτει το παραδάκι!» Κι ο Πέππας απαντούσε: «Άσ' τηνα, βρε Τούλα, μικρή είν' ακόμα, μπορεί να βρεθεί κάνας καλύτερος». «Τι καλύτερος;» απαντούσε εκείνη. «Τι καλύτερος από 'ναν υπάλληλο της Αγροτικής; Μπας και θα γυρίσει να την κοιτάξει κάνας υπουργός;» Ο Πέππας δεν ήξερε τι ν' απαντήσει. Δεν ήθελε ν' αποχωριστεί την Άννα·

το κλίμα στην πόλη ήταν ανθυγιεινό, ακούγονταν ψίθυροι για σκοτωμούς, για πράχτορες του πανσλαβισμού, για μοναρχοφασίστες που θα πλάκωναν μαζί με τα Τάγματα Ασφαλείας και θα τα 'καναν όλα γης Μαδιάμ· όλα, τι όλα, σκεφτόταν ο Πέππας, ό,τι είχε απομείνει, η Άμφισσα είχε τυραγνιστεί, είχε περάσει του λιναριού τα πάθη. Καλύτερα το κορίτσι να 'μενε λιγάκι ακόμα σπίτι. Το 1944, υποχωρώντας, οι Γερμανοί είχαν τουφεκίσει στη γέφυρα της Κακανούς τους Έλληνες συνεργάτες τους, τους δωσίλογους και τους χαφιέδες που ακολουθούσαν τη γερμανική φάλαγγα απ' την Πελοπόννησο. «Μωρέ, κανένας δεν έχει μπέσα» σκεφτόταν ο Θανάσης, που τα 'χε μπερδέψει όλα στο μυαλό του: απ' το '46, ή το '47, οι αντάρτες είχαν εχτελέσει τους συνεργάτες των Ιταλών· κι έναν άλλον Αμφισσιώτη, που 'τανε γερμανόφιλος αλλά δεν το παραδέχτηκε ποτέ, τον εχτελέσανε κι αυτόν, χωρίς ο άνθρωπος να ομολογήσει. Μπορεί και να 'ταν αθώος, μπορεί μαζί με τα ξερά να κάηκαν και τα χλωρά. Είχαν, όπως έμαθ' ο Πέππας, σκοτώσει –με θηλιά; με μπιστόλι;– και μια γυναίκα απ' τα Βαρδούσια, που 'χε, λέγανε, δεσμό με Γερμανό· τι το 'θελε κι εκεί-

νη η έρμη, πώς της γυάλισε ο Γερμαναράς... χαθήκαν τα παλικάρια απ' το χωριό της... Κι έπειτα, οι γερμανοτσολιάδες κι οι βασιλικοί εχτελούσαν τους αντάρτες, τους κρεμάγαν ανάποδα στις πλατείες σαν σφαχτά, σε τσιγκέλια. Μάλλον έτσι πήγαινε το πράμα, ο ένας κρέμαγε τον άλλον, όμως, όσο λιγότερα ξέρεις, τόσο καλύτερα, σκεφτόταν ο Πέππας.

Η Άννα ήταν το μόνο πλάσμα που τον ηρεμούσε· η ψυχή του ήταν ταραγμένη, αλλά δεν το 'δειχνε· όλο κάτι τον έτρωγε, αλλά δεν είχε κανέναν για να του το πει. Και να 'χε, δεν θα το 'λεγε. Η κόρη του τον περιποιόταν· του 'δινε με το χαμόγελο το πιάτο με το φαγητό· καμιά φορά, το χάραμα, όταν έφευγε για τις ελιές, την έβλεπε να χτενίζεται στο παράθυρο της κάμαράς της· του κουνούσε το χέρι· η μέρα άρχιζε ολοκαίνουργια. Το χέρι της του ζέσταινε την καρδιά, του άρεσε να τη βλέπει στο παράθυρο να χτενίζει τα μαλλιά της. Κάθε καλοκαίρι, πήγαινε μαζί του πυροφάνι στην Κίρρα· από μικρό κοριτσάκι κρατούσε τα κουπιά, ενώ εκείνος στεκόταν στην πλώρη, έριχνε στο νερό τη σαλαμούρα και παραμόνευε τα ψάρια στον πάτο. Σαν έβλεπε ένα χταπόδι, μια δράκαινα, ένα λαβράκι, ένα κεφαλόπουλο,

φώναζε «Σίαααα» κι η μικρή έκανε λίγο πίσω με τα κουπιά και τ' ακινητοποιούσε στον αέρα, αθόρυβα, ενώ εκείνος κάρφωνε με το καμάκι το θαλασσινό που σπαρταρούσε. Όταν ξημέρωνε, γυρνούσαν στην Άμφισσα με το λεωφορείο· το λεωφορείο αγκομαχούσε στον χωματόδρομο, όπου, τόπους τόπους, είχανε μείνει κομμάτια απ' την ψευδάσφαλτο· ο οδηγός γαμοσταύριζε, αλλά ο Πέππας χαιρότανε που στο σακούλι του είχε την ψαριά. Η Άννα χασμουριόταν δίπλα του και, καμιά φορά, αποκοιμιόταν στον ώμο του.

Τα παλιά τα χρόνια, η Άννα θα 'ταν δεν θα 'ταν πέντ' έξι χρονώ, ο Πέππας είχε χτίσει στην παραλία της Κίρρας, πάνω σε μια λεύκα, ένα καλαμένιο σπιτάκι· εκεί φύλαγε τα σύνεργα του ψαρέματος και, καμιά φορά, έμενε και πάνω όλο τον Αύγουστο· ανέβαινε με την ανεμόσκαλα κι έβλεπε τον κόσμο από ψηλά· τη θάλασσα, τον μόλο, τα περιβόλια και τον χωματόδρομο· την πέρναγε κοτσάνι· μακριά απ' τις γκρίνιες της Τούλας, τις αποπνιχτικές ζέστες της Άμφισσας και τα ξινισμένα μούτρα των συχωριανών του. Στην Άμφισσα, τον περνούσαν για χαζό, γιατί δεν είχε τίποτα να πει για τον βασιλιά Γεώργιο που γύρισε στην

Ελλάδα, ούτε για τον Μεταξά όταν είχε κάνει το πραξικόπημα –τότε, το '36– μήτε όταν είχε βροντοφωνάξει το «Όχι» στους Ιταλούς. Ο Πέππας δεν το 'κανε επίτηδες που δεν μιλούσε· γνώμη σίγουρη δεν είχε· άμα δεν έχεις γνώμη σίγουρη, καλύτερα να μη λες τίποτα. Εφημερίδες δεν διάβαζε, τρεις τάξεις του δημοτικού είχε τελειώσει, κι αυτές με το ζόρι. Στο καφενείο, δεν του πολυδίναν σημασία· μονάχα για τις ελιές του γνοιαζότανε, κι όταν ο βασιλιάς ήρθε στην Άμφισσα –γιορτές, βάνια, ομιλίες, παρελάσεις– για να βαφτίσει τον γιο του Θωμά του Καραμπέτη, που μπερδευότανε με τα πολιτικά, η Τούλα πήγε μοναχή της στα βαφτίσια. Ο Πέππας δίσταζε, κι όσο για την Άννα, δεν είχε καλό φόρεμα, η μάνα της την έντυνε μ' αποφόρια, ντρεπόταν να τη βγάλει στην καλή κοινωνία της Φωκίδας. Είχαν έρθει ελαιουργοί και χτηματίες, ένας δυο Ελληνοαμερικάνοι ομογενείς απ' το Κροκύλειο που φιλούσανε το χέρι του βασιλιά σαν να 'τανε αρχιμαντρίτης, κι όλη η χωροφυλακή, σούμπιτη, οι παπάδες απ' τα γύρω χωριά μαζί με τις παπαδιές και τα παπαδοπαίδια, καθώς κι ένας Γάλλος αρχαιολόγος που κάτι σκάρωνε στους Δελφούς, που 'σκαβε μέρα

νύχτα με το φτυάρι. Τώρα που ο πόλεμος είχε τελειώσει, ο Πέππας θυμόταν τα πιο παράξενα πράγματα απ' τα περασμένα χρόνια· τα χρόνια που 'ταν μαύρα κι άραχλα και πριν απ' τους Γερμανούς. Τους Γερμανούς δεν τους χώνευε, αλλά δεν τον είχαν πειράξει· το σωστό να λέγεται: ζητούσαν φαγητό τζάμπα κι όταν μιλούσαν του κοβόταν η λαλιά· όπως κι όταν γελούσαν –γελούσαν σαν καλικάντζαροι, να πούμε–, όμως ο Πέππας δεν τους είδε να κάνουν τίποτα· εχτός του ότι επιτάζανε δυο τρία χτίσματα: το δημαρχείο, τη νομαρχία, τη φυλακή, τον πολιτιστικό και εξωραϊστικό σύλλογο· τίποτ' άλλο δεν είδε ο Πέππας. Μπορεί και να μην ήθελε να δει. Αλλά, μετά τους Γερμανούς, είδε με τα μάτια του τη Μαργαρίτα του Βακιρτζή να τη σέρνουνε στον χαλικόδρομο, πίσω από 'να ψωράλογο, είδε και το φορτηγό να φεύγει γεμάτο (κρυφοκουμμουνιστές). «Θα τους βασανίσουνε, πατέρα» είπε η Άννα, κι ο Πέππας ξαφνιάστηκε· η Άννα πολλά έβλεπε και λίγα έλεγε. «Θα τους βάλουνε φυλακή» συνέχισε. «Θα τους στείλουνε εξορία. Θα τους σταυρώσουνε». Ο Πέππας έμεινε σιωπηλός. «Ο πόλεμος τέλειωσε» σκέφτηκε. «Και τώρα; Τώρα τι μας περιμένει;»

Γύρισε και κοίταξε την Άννα, που σήκωσε τους ώμους, αναστενάζοντας, λες κι είχε διαβάσει τη σκέψη του.